

VELIKONOČNÍ ŘEHTAČKA

EASTER CLAPPER

Bc. Jan BAŤKO

Resumé

Tato práce představuje výrobu velikonoční řehtačky, která je symbolem Velikonoc. Vysvětluje také velikonoční zvyky, které se k řehtačkám vztahují. Výroba byla realizována v předmětu SPRA (Školní praktika A). Jednalo se o výrobu funkční repliky, která vznikla z poškozené řehtačky, ze které byl převzat pouze rotační válec.

Abstract

This paper presents the production of easter clapper, which is a symbol of Easter. Explains the easter traditions, that relate to easter clappers. Production was carried in the school subject called SPRA (School practics A). It was the production of a functional replica that was created from the damaged clapper, which was taken only rotation roller.

ÚVOD

Pocházím z malé vesnice, která se nachází nedaleko Domažlic. Už od dětských let jsem se společně se svými kamarády těšil na Velikonoce. Každý rok v tento čas přišla doba, na kterou jsme celý rok čekali. Dostali jsme možnost obcházet vesnici dům od domu s řehtačkami. Tento zvyk, který přetrvává v tradicích již po generace, jsme nebrali jako povinnost, ale spíše jako poctu. Každý z nás se těšil na to, až bude jednou nejstarší z celé party, což bývali vždy chlapi kolem patnácti let věku. Ti poté měli pravomoc celý průvod hochů s řehtačkami vést a na závěr také mezi ostatní rozdělil vykoledovanou výslužku.

Tradičně jsme se také předháněli, kdo bude mít hlučnější řehtačku. Každý chtěl, aby zrovna ta jeho byla nejhezčí a také aby byla nejvíce slyšet. Mnoho chlapců mělo tradiční řehtačky, které byly malované, a zdědili je většinou ještě po svých rodičích. Další měli naopak nové, které byly na motivy těch původních vyrobeny.

Zvolil jsem si toto téma, protože mne lákalo pokusit se podobnou řehtačku, s kterými jsme v dětských letech vesnici obcházeli, vyrobit. Cílem práce bylo také pokusit se popsat historii používání velikonočních řehtaček.

PŮVOD VELIKONOČNÍCH ŘEHTAČEK

Odkud přesně se řehtačky jako symbol Velikonoc vzaly, není přesně známo. V některých pramenech bývají spojovány s obřadními rituály, které se konaly v předkřesťanských dobách. Byly využívány jako nástroje k zahnání zlých sil v období jara. V tento čas se totiž po dlouhé zimě probouzí příroda a tradovalo se, že zlé síly by mohly ohrozit budoucí úrodu. Prvopočátky jejich využívání můžeme také vztáhnout k pašijovým dnům období středověku. O Velikonocích, na Velký pátek totiž kněží tloukli knihami o lavice chóru nebo bouchali různými dřevěnými předměty o chrámovou dlažbu. Vyjadřovali tímto způsobem chaos, který nastal po Kristově smrti. Předtím, než se v kostelech začaly využívat ke svolávání věřících k bohoslužbě zvony, nahrazovaly také často řehtačky zvonek, kterým ministranti oznamovali začátek mše.

Hlavní funkci, kterou plní ve své podstatě dodnes, ale mají jako nástroje k oznamování „odletu zvonů do Říma“. Jejich zvuk nahrazuje zvuk zvonů a svolávají tak k bohoslužbě. Hoši s řehtačkami podle historických pramenů poprvé vycházeli přesně v poledne na Zelený čtvrtek. Od té doby se řehtalo vždy ráno, v poledne a večer o klekání, až do Bílé soboty. Výlučně na Velký pátek, se řehtání konalo o třetí hodině odpolední, což byl údajně čas Ježíšovi smrti. Řehtání vždy bylo výsadou pouze chlapců. Nejstarší z nich, který byl zároveň často také ministrantem, se staral o pořádek ve skupině. Rozděloval veškeré vykoledované sladkosti, které hoši během koledy dostali. Ne vždy ovšem ve vesnici existovala pouze jedna parta hochů, a tak dané skupinky o možnost obchůzky obcí soutěžili. Veškeré nástroje pro řehtání a řehtačky samotné byly v rodinách uchovávány takřka po generace a tato tradice se dědila doslova z otce na syna. Postupem času se tato tradice dostávala do širokého povědomí lidí, a tak již v 19. století můžeme zaregistrovat řehtačky, které je možné zakoupit na trhu. Staly se také cenným artiklem sběratelů.

Všude se obcházení vesnice hochy nenazývá řehtání. Můžeme se setkat s dalšími názvy, které se používají. Může to být drkání, klepání, hrkání a podobně.

POSTUP VÝROBY

Pro výrobu vlastní řehtačky jsem měl připraven pouze rotační válec, který je navrtaný a jsou do něj rovnoměrně zasazeny kolíky, které během točení pohánějí kladívka. Válec byl použit z jiné řehtačky, která ovšem byla poničena. Musel jsem si proto rozmyslet, jaký materiál pro výrobu zvolím, aby byl výsledný zvukový efekt co nejlepší. Jako první jsem začal vyrábět ozvučnou skříň, jejíž rozměry jsem musel uzpůsobit šířce válce. Jako materiál jsem zvolil lisovanou desku z dřevotřísky. Ze stejného materiálu jsem vyrobil také boční úchyty, díky kterým je válec připojen k ozvučné skříni. Pro pevné spojení byly použity vratové šrouby.

Další věcí, kterou bylo nutné zhotovit, byla kladívka, která budou poháněna pomocí válce. Pro jejich výrobu jsem zvolil tvrdé bukové dřevo, které mi přijde účinnější při úderu do rezonanční skříně. Pro spoj se skříni jsem použil pružnou překližku. Spojení s ozvučnou skříni bylo provedeno opět pomocí vratových šroubů a překližkové pláty byly zafixovány pomocí hřebíčků s kulatou hlavou do předem připravených a vyvrtaných otvorů. Na závěr jsem již pouze vytvořil kliku pro pohon celého mechanismu. Klika je vytvořena ze smrkového dřeva. Rozměry veškerých použitých dílů byly promyšleny postupně tak, aby výsledný vzhled řehtačky byl co nejlepší. Odvíjely se hlavně od velikosti rotačního válce, který byl již hotový.

FOTODOKUMENTACE

Obrázek 1 - boční pohled

Obrázek 2 - čelní pohled

Obrázek 3- čelní pohled na válec

ZÁVĚR

Velikonoční tradice, ke kterým se pojí řehtačky a další nástroje, k tomuto účelu sloužící, je podle mne velmi hezká věc. Konkrétně ve vesnici odkud pocházím, přetrvává dlouhé věky a podle mne v ní budou i v budoucích letech hoši pokračovat. Není to ale pouze u nás. Tyto tradice se drží na různých místech republiky. Rozdíl je pouze ten, že ve vztahu k danému regionu je její provedení odlišné. Mohu zmínit například Moravu, kde zvyky spojené s různými svátky přetrvávají nejvíce. Podle mne je důležité tento odkaz předků uchovávat a v tradicích pokračovat v co největší míře. Myslím si ale, že mnoho lidí neví úplně přesně, proč vlastně hoši vesnice obcházejí a jaký důvod řehtání v křesťanských svátcích má. Bylo proto cílem této práce, abych historické souvislosti přiblížil a popsal historii využívání řehtaček. Tento článek by měl sloužit jako přiblížení souvislostí s velikonočními svátky. V návaznosti na to, jsem se pokusil sám funkční řehtačku zhotovit, což se mi také povedlo. Cíle, které jsem si na úvod vytknul, se mi tedy povedlo splnit.

LITERATURA

- VAVŘINOVÁ, Valburga. Malá encyklopedie Velikonoc. Praha: Libri, 2006, 379 p. ISBN 80-727-7292-9.
- LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. Lidové zvyky: výroční obyčeje z Čech a Moravy / Jiřina Langhammerova ; [photography Jakub Langhammer ; cover and typo Vladimír Vimr]. Vyd. 1. Praha: Lidové noviny, 2004, 341 p. ISBN 80-710-6525-0.

Kontaktní adresa

Bc. Jan Bařko, KMT FPE ZČU v Plzni, hanzi23@students.zcu.cz